

FAGNOTAT desember 2013

tittel:

Pelsdyroppdrett – mulige forbedringer i regelverket

forfatter:

Marianne Kulø
sivilagronom og fagleder
(+47) 410 34 773
marianne@dyrevern.no

Bakgrunn:

- Forskrift for hold av pelsdyr sikrer ikke en vesentlig forbedring av pelsdyrs velferd, sammenlignet med gammel forskrift.
- Mattilsynet etterlyser forskning om alternative og bedre driftsformer for hold av pelsdyr. Pelsdyrnæringen har ikke fått utført slik forskning, og avviser innføring av alternative driftsformer.
- Dyrevernalliansen har undersøkt mulige alternative driftsformer (kap. 2) og mulige endringer i dagens pelsdyrforskrift (kap. 3) med sikte på å bedre dyrevelferden.

1. Gjeldende lover og regler

1.1. Dagens forskrift for hold av pelsdyr

Den første forskriften for hold av pelsdyr ble innført i 1998. Dagens forskrift for hold av pelsdyr, innført i mars 2011, er en revidert versjon av denne gamle forskriften.^[1]

I tråd med Mattilsynets generelle mål for utforming av dagens holdforskrifter for husdyrproduksjon, er den nye pelsdyrforskriften i stor grad formulert som funksjonskrav framfor spesifikke utformingskrav. Forskriften lar det dermed i større grad være opp til oppdretteren hvordan forskriftskravet spesifikt etterleves, såfremt selve funksjonskravet er ivaretatt. Det er ikke utformet veileder til forskriften.^[2]

Dagens pelsdyrforskrift tillater små nettingbur som driftsform, men åpner opp for at også alternative driftsformer skal være tillatt. Forskriften er imidlertid ikke tilpasset eksisterende alternative driftsformer, for eksempel hold i innhegning på bakken. Forskriften inneholder noen formuleringer som har til hensikt å sikre betydelig bedre dyrevelferd, sammenlignet med gammel forskrift (se spesielt § 11, Krav til oppholdsenergi). Disse bestemmelsene er imidlertid svært generelt formulert, som innebærer stort tolkningsrom for tillatt praksis. Minimumstolkning av ny pelsdyrforskrift innebærer at praksisen på pelsdyrfarmene ikke er endret i betydelig grad, sammenlignet med driftspraksisen tillatt jf gammel pelsdyrforskrift.

Burene på dagens pelsdyrfarmer er svært små, og har ikke plass til tilstrekkelig miljøberiking eller naturlig bevegelse. En type miljøberiking kan ikke nødvendigvis erstatte en annen, siden hver enkelt miljøberiking dekker ulike behov.

Dagens pelsdyrforskrift, § 17, stiller krav om at "det skal tas hensyn til pelsdyrenes artstypiske eteadferd". Det ligger imidlertid ingen føringer i forskriften for hva som skal regnes som artstypisk eteadferd. I dag aksepterer Mattilsynet at dette tolkes som at dyrene blir fôret med standard grøtblending i tilstrekkelig mengde og med nødvendig næringsinnhold – tilsvarende gammel pelsdyrforskrift. Mattilsynet henviser til at fôret blir servert oppå burene slik at dyrene må anstrenge seg noe for å få tak i maten.⁽³⁾

Dagens pelsdyrforskrift, § 11, stiller krav om at aktivitetsobjekter skal stimulere dyrene til "lek, gnaging, utforskning og variert fysisk aktivitet". Dette kravet er imidlertid ikke koblet til eting, kun til generell miljøberiking av buret. Noen farmer deler ut kjøttbein, men ikke nødvendigvis jevnlig. Hvis pelsdyrenes artstypiske behov for eteadferd skal sikres, er det dermed behov for spesifikke bestemmelser i forskriften om konkrete tiltak.

1.2. Sertifiseringsordningen Farmsert

Norges Pelsdyrslag har innført sertifiseringssystemet Farmsert, som stiller krav spesifisert i en bransjestandard. Denne standarden er i praksis kun en veiledning i og dokumentasjon om hvordan pelsdyroppdretterne skal følge minstekrav i offentlig regelverk. Kravene i Farmsert er en videreføring av pelsdyrnæringens eget KSL-system, og er i stor grad basert på egenrevisjon. Utenom det årlige veterinærbesøket, kan ikke Farmsert sies å ha strengere dyrevelferdskrav enn offentlig regelverk.⁽⁴⁾

2. Alternative driftsformer

2.1. Manglende kunnskap om bedre driftsformer

Etter som samfunnet de siste tiårene har fått mer kunnskap og bevissthet om dyrenes behov, har alternative driftsformer blitt utviklet og innført i alle andre husdyrproduksjoner. Europarådet (1999) slår fast: "Ved utforming, bygging eller ombygging av boenheter for dyrene, skal man søke å utvikle og anvende systemer som i lys av tilgjengelig vitenskapelig kunnskap er tilpasset deres biologiske behov."⁽⁵⁾

Til tross for Europarådets anbefalinger, har europeisk pelsdyrnæring valgt å avgrense sin forskning og utvikling til å kun omhandle det rådende driftssystemet – intensiv burdrift. Dette vanskeliggjør konkrete forslag fra myndigheter og interesseorganisasjoner vedrørende innføring av alternativ driftsform for pelsdyroppdrett, tilsvarende som det gjøres for andre næringer. Mattilsynet påpekte dette problemet i forbindelse med revidering av pelsdyrforskriften i 2010.⁽⁶⁾ Situasjonen norsk og øvrig europeisk pelsdyrnæring nå har havnet i, med manglende praktisk erfaring eller vitenskapelig kunnskap om alternativ driftsform, kan dermed sies å være selvpåført. At næringen per i dag ikke har ferdig utviklet alternativt driftssystem, bør derfor ikke brukes som begrunnelse for at det ikke kan stilles krav til utprøving av alternativ driftsform i hvert fall ved alle nybygg.

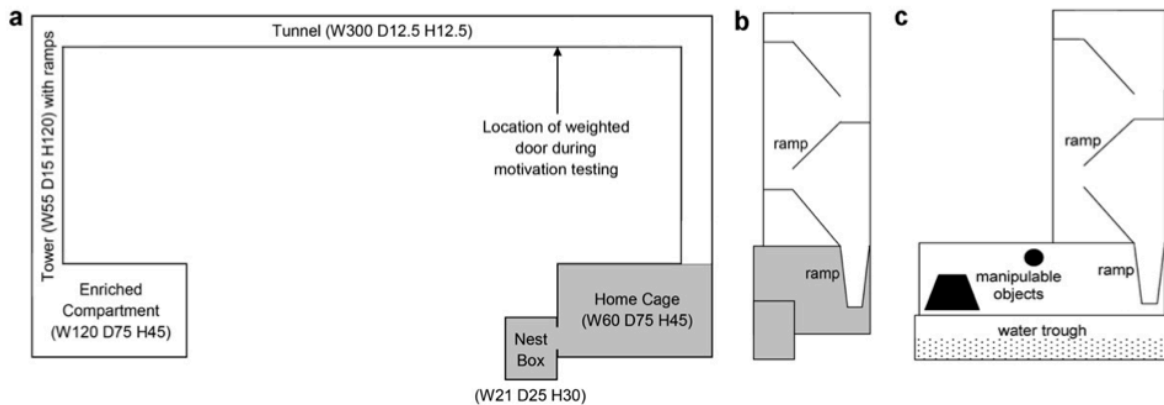
Erfaring fra andre husdyrproduksjoner viser at forskning og utvikling først prioriteres når regelverket krever alternativ driftsform. Relevante eksempler er påbud om løsdrift for purker i svineproduksjon fra 2000, og påbud om løsdrift for storfe, opprinnelig satt til 2024.

2.2. Mink: Alternativ burtype kan vurderes

Guelph universitet i Canada har for utviklet en burtype som gir mink bedre mulighet for aktiv bevegelse, tilgang til alternative hvileplasser og utløp for artstypiske aktivitetsbehov. Burtypen

ble utviklet for bruk i forskningsstudier, men kan trolig være interessant å vurdere for kommersiell pelsdyroppdrett.

Burtypen er laget ved å forbinde to nettingbur til hverandre med en tre meter lang nettingtunnel (Figur 1). Det ene buret, såkalt "hjemmebur", er innredet med redekasse. Det andre buret, som er større, er innredet med en rekke aktivitetsobjekter og en renne med sirkulerende vann.

Figur 1: Skjematiske tegning av burtype utviklet ved Guelph universitet. Tegning A viser buret fra siden. Tegning B viser hjemmeburet ("home cage") forfra, med redekasse og klatretårn med ramper. Tegning C viser det berikede buret ("enriched cage") forfra, med tilsvarende klatretårn. (8)

For å komme seg fra hjemmeburet til det berikede buret, klatrer minke oppover fra rampe til rampe i et tårn. Rampene er laget av metallnetting. Selve tunnelen er tre meter lang, av metallnetting. Deretter klatrer minke ned tilsvarende rampetårn, til det berikede buret.

Vannrennen er 120 cm lang og 5-10 cm bred. Vannet er filtrert og sirkulerer, noe som bidrar til bedre hygiene. Vann i bevegelse – i motsetning til stillestående vann i vannkar – er dessuten mer i samsvar med vannkilder minke i naturen har kontakt med. Forskerne ved Guelph universitet opplevde ikke at tilgang til vannrennen om vinteren førte til helseproblemer (f.eks. lungebetennelse) for minke. At burene var plassert innendørs i en hall, beskyttet fra snø og vind, bidro trolig til fravær av helseproblemer. (7)

Aktivitetsobjektene er i form av baller, rør og tyggbare rep. Denne kombinasjonen av objekter har i forsøk vist seg å føre til bedre velferd. Tunnelen og rampene gir betydelig økt mulighet til mosjon, aktivitet og alternative hvileplasser. (8)

2.3. Mink og rev: Innhegning som alternativ driftsform

Hold av rev og mink i innhegning på bakken gir helt andre muligheter for å sikre pelsdyrs utløp for bevegelsesbehov og aktiviteter dyrene er sterkt motiverte for. Når dyra er på bakken, er underlaget bedre tilpasset deres biologiske behov. Arealet blir dessuten større siden oppstalling av dyr på bakken innebærer behov for større areal sammenlignet med burhold, for å sikre hygiene og smittevern. Større areal innebærer bedre mulighet til miljøberiking.

I Norge ble det i mellomkrigstiden drevet lønnsom reveproduksjon i innhegninger. Parasitter var et problem, men ble bekjempet ved hjelp av ulike kjemikalier, og ved bruk av flyttbare hegn. (9)

Norges Pelsdyrslag er negativ til hold av rev i hegn, fordi de mener at problemer med parasitter vil bli for stort. En rekke fagfolk innen veterinærmedisin mener imidlertid at utfordringen med parasitter trolig lar seg løse, slik det er gjort innen annet moderne husdyrhold. Nye metoder og legemidler for parasittbekjempelse og forebygging er utviklet siden mellomkrigstiden. I tillegg

til medisinerer, løses utfordringer med parasitter generelt ved hjelp av hygienetiltak, medisinerer, hyppig arealskifte og eventuelt lavere dyretetthet. (10)

Til sammenligning har tilsvarende argumentasjon om parasitter ved løsdrift også vært et hovedargument for hold av verpehøner i bur. Erfaring viser at utfordringen lar seg løse når verpehøner går i løsdrift. Til forskjell fra annet husdyrhold anvendes ikke pelsdyr til matproduksjon, noe som kan forenkle bruk av medisinerer ytterligere.

I Sverige er det ikke lenger lovlig å holde rev i bur. Derimot er det lov å holde rev i innhegninger for å sikre mulighet for at revens behov for å grave blir tilfredsstilt. (11)

3. Mulige forbedringer av burdrift

Mink og rev: Transponderføring og fôr med struktur og tyggemotstand

Adferdsforstyrrelser hos husdyr har ofte sin årsak i at dyrene ikke får utløp for adferdsbehov relatert til fødesøk og eting. Mink og rev er sterkt motivert for å bruke store deler av døgnet på slik adferd. Fôring handler derfor ikke kun om ernæring, men også relaterte adferdsbehov (aktiv utforskning, lukting, utvelgelse, svelging osv.). Rev og mink er rovdyr, med behov for tygging og riving av maten. Tilsvarende som for andre husdyrslag, bør større hensyn til slike adferdsbehov være hovedfokus når levestiljøet til rev og mink i pelsdyroppdrett skal bedres. (12,13)

Ved å se på forbedringer innen andre husdyrproduksjoner, vil pelsdyrnæringen kunne forbedre sin fôringspraksis. Mindre bearbeidingsgrad kan føre til at dyret bruker lengre tid på fôret, og dermed at mer tid blir brukt på naturlig eteadferd. Fôr kan fungere som belønning for arbeidskrevende arbeid. Tidspunkt for måltidene og individuell tildeling kan styres ved hjelp av transponderføring. (12,13)

Fôrtilgang spredt i tid og rom, der dyret selv kan påvirke tidspunktene for fôrtildeling, gir best velferd. Dette kan løses ved hjelp av transponderføring, som jo brukes f.eks. i grisefjøs. Transponderføring innebærer at hvert dyr har en databrikke i halsbånd, som gir tilgang til en fôrautomat. Automaten kan utformes slik at dyret aktivt kan utføre en oppgave for å få tilgang til fôret. (12,13)

Forslag: Krav om daglig tildeling av fôr som tilfredsstiller dyrenes behov for å rive, slite i og tygge maten. Tildeling av fôret via fôrautomat, ved bruk av transpondere.

Mink: Vannrenne

Aktiv kontakt med vann inngår i minkens fødesøk. Minken dukker da gjerne hodet ned i vannet, stimulert av bevegelse under vannflaten. En mulig bedring av minkens burmiljø ville være å innrede buret med en vannrenne, tilsvarende vannrennen i burtypen utviklet ved Guelph universitet (se Figur 1).

I følge Vitenskapskomiteen for mattrygghet (VKM) er ikke tilgang til vann en eksplisitt foretrukket miljøberikelse. Andre former for berikelse kan være like attraktive. VKM mener at minkens behov for kontakt med vann ikke er et basalbehov i seg selv, men én av flere muligheter som kan berike minkens nærmiljø. (14)

Dyrevernalliansen vil påpeke at uavhengig av om vann som miljøberikelse er basalbehov eller ikke, finnes det per i dag ikke fagkunnskap om eventuelle andre miljøberikelser som kan gi tilsvarende aktivitetsmulighet relatert til minkens basalbehov for aktivt fødesøk. (15)

Forslag: Siden pelsdyrnæringen ikke kan vise til andre alternativer for å tilgodese minkens basalbehov for aktivt fødesøk, er det på tide at kontakt med vann i bevegelse – f.eks. vannrenne – prøves ut og vurderes påbudt.

Rev: Sandgulv på adskilt område

Graving inngår i revens naturlige behov, relatert til blant annet fødesøk. Rever med tilgang til sandgulv har tendens til å snuse og leke mer. Reven graver og roter gjerne i sanda. Sandgulv har dermed et klart potensial for å fungere som god miljøberiking. Det er ikke påvist at graving i seg selv er et basalbehov, men et aktivt fødesøk er uansett uten tvil et basalbehov for rev. Rev i burmiljø kan foretrekke å utføre hvileadferd på netting framfor sandgulv, spesielt om det er frost og kaldt. (14,16)

Det er ikke utviklet annen type miljøberiking som kan tilfredsstillere revens behov for aktivt fødesøk. Likevel nekter pelsnæringen å gi reven tilgang til jordgulv. I Sverige er det kun lov å holde rev i innhegning, slik at naturlig behov for å grave blir tilfredsstillt.

Forslag: Krav om tilgang til adskilt sandgulv, og renholdsrutiner for å sikre god hygiene og funksjonalitet.

Mink og rev: Større og bedre tilpasset areal

Mink og rev ønsker å bevege seg over store områder, relatert til utforskning, lek og fødesøk. Dagens forskrift, § 11, stiller krav om at "pelsdyr skal holdes i fleksible oppstallingssystemer der det kan åpnes mellom oppholdsenheter, eller mellom oppholdsenheter og annet egnet areal."

Det kreves imidlertid ikke at miljøberiking skal utformes for at dyrene aktivt anvender dette ekstra arealet. Dessuten er det i praksis kun i vinterhalvåret, etter at valpene er slaktet, at ekstra areal er tilgjengelig til å benyttes til dette på farmene. Kravet om tilgang til ekstra areal gjelder dermed kun avlsdyrene, som utgjør et mindretall, og ikke ungdyr.

Noen typer miljøberiking, som kjøttbein og sandgulv, innebærer at dyret foretrekker å holde en viss avstand til miljøberikingen når det for eksempel skal hvile. (16,17) Dessuten, når dyrene holdes parvis eller flere sammen, er det viktig å sikre at plassen er stor nok slik at det ikke blir kamp om aktivitetsobjektene.

Lek og mosjon er typisk plasskrevende aktiviteter. Lek har en essensiell funksjon for velferd og i utviklingen av reve- og minkvalper, men krever plass. (14,18) Andre relevante plasskrevende behov, er mulighet til å kunne isolere seg fra andre dyr inne i buret eller fra dyr i andre bur, eller valgmulighet til å velge mellom flere ulike typer av samme beriking ut fra dyrets individuelle behov f.eks. ved ulike hvilesteder. (17,19,20)

Større og bedre innredet areal kan forebygge helse- og beinproblemer, siden det vil stimulere til mer mosjon og aktivitet. Slike problemer er dokumentert utbredt på norske reverfarmer. (21)

Forslag: Betydelig utvidelse av arealet, for mink og rev – inkludert valpene. Konkrete krav for hvordan arealet skal berikes og utformes for å stimulere til aktiv bruk. Det skal etterstrebes at dyrene anvender det til lek, mosjon og utforskning.

Kilder

(1) Landbruksdepartementet, Forskrift om hold av pelsdyr, 1998.
Landbruks- og matdepartementet, Forskrift om hold av pelsdyr, 2011.

(2) Åmdal, S. (Mattilsynet), "Spørsmål om mulighet for veileder til forskrift om hold av pelsdyr", Brev til Dyrevernalliansen 15. juni 2013.

(3) Lødvedt, S. (Mattilsynets hovedkontor), "Ad. Spørsmål m tilsynspraksis på pelsdyrfarmer", Brev til Dyrevernalliansen, 6. september 2012.

- (4) Dyrevernalliansen, *Sertifiseringsordningen Farmsert*, Fagnotat, 2011.
- (5) Europarådet, Anbefaling vedrørende pelsdyr, Europakonvensjonens stående komité for beskyttelse av dyr som holdes som husdyr, Strasbourg 22. - 25 .juni 1999.
- (6) Mattilsynet, "Sammenstilling og vurdering av høringsuttalelser – utkast til ny forskrift om hold av pelsdyr", Brev til Landbruks- og matdepartementet, 29. november 2010.
- (7) Meager, R. (Guelph universitet), Epost til Dyrevernalliansen, 14. juli 2013.
- (8) Dallaire, J., Meagher, R. and Mason, G., "Individual differences in stereotypic behaviour predict individual differences in the nature and degree of enrichment use in caged American mink", *Applied Animal Behaviour Science* 142, 98–108, 2012.
- (9) Storsul, E., *Pelsdyrnæringa i fokus – Norges Pelsdyrslag gjennom 75 år*, Norges Pelsdyrslag, 2001.
- (10) Dyrevernalliansen, *En vurdering av parasittproblemer ved oppdrett av rev i hegn*, Fagnotat 2003.
- (11) Sveriges Riksdag, Djurskyddsforordning (1988:539), § 9 a, 1988.
- (12) Young, R., "Food and foraging enrichment", in: *Environmental Enrichment for Captive Animals*, UFAW, 2003.
- (13) Malmkvist, J., Stimulerende fodring til mink, Rapport nr 229, Danmarks Jordbrugsforskning, 2005.
- (14) Akre, A. K., Hovland, A. L. et al. (UMB), *Risk assessment concerning the welfare of animals kept for fur production*, Rapport til Vitenskapskomiteen for mattrygghet (VKM), 2008.
- Et sammendrag av denne rapporten er VKMs rapport til Mattilsynet, med samme navn og publiseringsår.
- (15) Kulø, M. (Dyrevernalliansen), "Minkens behov for kontakt med vann", Norsk Veterinærtidsskrift nr 6, 2011.
- (16) Koistinen, T. and Mononen, J., "Blue foxes' motivation to gain access to solid floors and the effect of the floor material on their behaviour", *Applied Animal Behaviour Science* 113, 236–246, 2008.
- (17) Koistinen, T., A. Turunen, et al., "Bones as enrichment for farmed blue foxes (*Vulpes lagopus*): Interaction with the bones and preference for a cage with the bones", *Applied Animal Behaviour Science* 120, 108–116, 2009.
- (18) Jeppesen, L., K. Heller and T. Dalsgaard, "Effects of early weaning and housing conditions on the development of stereotypies in farmed mink", *Applied Animal Behaviour Science* 68, 85–92, 2000.
- (19) Koistinen, T., Orjala, H. et al., "Position of operant cost affects blue foxes' time budget between sand floor and mesh floor", *Applied Animal Behaviour Science* 116, 266–272, 2009.
- (20) Mason, G., "Stereotypies in captive animals: Fundamentals and implications for animal welfare", In: G. Mason and J. Rushen (eds.), *Stereotypic animal behaviour: Fundamentals and applications to welfare*, CABI, 2006.
- (21) Dyrevernalliansen, *Kartlegging av frykt og dårlig helse hos norske rever*, Fagnotat, 2013.